

RÅDMANNEN

VEILEDER

Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme

FRA BEKYMRING TIL HANDLING

DET HVILER ET ANSVAR PÅ HVER ENKELT AV OSS I FOREBYGGINGEN AV RADIKALISERING OG VOLDELIG EKSTREMISME

STATSMINISTER ERNA SOLBERG

Innledning

Regjeringen ønsker en bred innsats for å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme. Det kan være ulike grunner til at personer radikaliseres og er villige til å ty til vold for sine synspunkter. Det er nødvendig med tidlig innsats fra en rekke aktører for å øke mulighetene til å lykkes i det forebyggende arbeidet.

Kristiansand kommune har tatt initiativ til at å utarbeide denne veilederen i nært samarbeid med ulike offentlige aktører, politi og frivillige organisasjoner. Andre kommuner som Oslo og Trondheim har utarbeidet lignende veiledere som Kristiansand har sett til i utarbeidelsen.

Veilederen er utarbeidet i et samarbeid mellom:

Kristiansand kommune, Vest-Agder fylkeskommune, Agder politi, PST, NAV, RVTS, IMDI, Arkivet, Forum for Tro og Livssyn, Kirkens Ungdomsprosjekt (KUP), Muslimske Union i Agder, Al-Rahma Islamic Center, Stiftelsen Arkivet, og Esterstiftelsen.

Fra bekymring til handling

Veilederen beskriver en handlingsløype fra bekymring til handling. Den inneholder kunnskap om bekymringstegn, om risiko- og motivasjonsfaktorer, om hva man gjør når bekymringen oppstår og hvilke tiltak som kan settes inn.

Veilederen skal være et verktøy for å forebygge all form for voldelig ekstremisme det være seg politisk og/eller religiøs motivert ekstremisme og er rettet inn mot både barn, unge og voksne.

I første omgang er veilederen rettet mot ansatte i førstelinjetjenesten som NAV, skole, barnehage, fritidsklubber, barnevern, helse og sosial apparatet m.m. Men den er også rettet mot sivilsamfunnet for øvrig. Det kan være foresatte, øvrig familiemedlemmer, venner, naboer, kollegaer og/eller noen i foreninger, menigheten eller fritidsarenaen som er bekymret over økende grad av radikaliserings hos en ungdom/voksen.

Om forebygging og tidlig innsats

Det er viktig å bygge arbeidet med å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme på de samme grunnprinsipper som generell forebygging av kriminalitet.

En inkluderende by der alle har mulighet for deltakelse ut fra sine egne ressurser og interesser vil virke forebyggende både på sosial utstøting, marginalisering og kriminalitet.

Et inkluderende arbeid- og samfunnsliv er i tråd med vedtatte mål for Kristiansand kommune og skal prege alle kommunens aktiviteter. Blant annet kan nevnes kommunens storsatsing i FLiK som er et systematisk arbeid for inkludering av barn og unge i skole og barnehager.

Barn, unge og voksne som opplever å bli sett hørt og møtt hver dag i et inkluderende miljø der de opplever tilhørighet og egenverdi vil stå godt rustet i møte med ulike utfordringer i livsløpet.

Tidlig innsats krever kunnskap om risikofaktorer og kunnskap om tegn på radikaliserings. Ved å gripe inn tidlig i en radikaliseringsprosess vil man kunne øke sannsynligheten for å lykkes å snu en uheldig utvikling.

Det er viktig at det forebyggende arbeidet gjøres på en måte som ikke bidrar til stigmatisering og generalisering på bakgrunn av kjønn, etnisitet, religion eller sosio-økonomisk status. Radikaliserings er en uforutsigbar og dynamisk prosess hvor mange faktorer spiller sammen.

Kunnskap om radikalisering og voldelig ekstremisme

Radikaliseringstunellen

Radikaliseringprosesser blir ofte beskrevet som det å gå inn i en tunnel. Inngangen til tunnelen er starten på radikaleringen. De som kommer ut i den andre enden av tunnelen er det vi kaller "ferdigradikaliserte". De som er i radikaliseringsstunellen kan støtte bruk av vold, oppfordre andre til å begå vold, eller i ytterste konsekvens utøve volden selv. Noen personer går bare så vidt inn i tunnelen for så å gå ut igjen. Noen går et stykke og blir der inne i årevis eller kanskje hele livet. Hvor raskt en person beveger seg gjennom radikaliseringsstunellen, kan variere. De som ikke har blitt voldsutøvere, men som forblir i tunnelen med et ekstremistisk tankesett, kan fortsatt utgjøre en potensiell fare. Det kan være tilfeldigheter som kan drive dem lenger i radikaliseringsprosessen og til voldshandlinger.

Målsetningen med denne veilederen er å forhindre at personer går inn i radikaliseringsstunellen. Dersom de allerede befinner seg inne i denne tunnelen må vi handle på en slik måte som gjør at den enkelte klarer å snu i tunnelen.

Definisjon av sentrale begreper

Voldelig ekstremisme

Med voldelig ekstremisme menes personer og organisasjoner som er villige til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Den voldelige ekstremismen kan være relatert til høyreekstremisme, venstreekstremisme, ekstrem islamisme m.m.

Radikalisering

Radikalisering er en prosess som under gitte forutsetninger kan føre til at en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske og religiøse mål. Prosessen kan være svært kompleks med mange faktorer som spiller inn eller en mer enkel prosess hvor noen få faktorer blir avgjørende.

Avradikalisering

Avradikalisering er en prosess som under gitte forutsetninger kan føre til at en person i mindre grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske og religiøse mål.

Hatkriminalitet

Voldelig ekstremisme er hatkriminalitet. Hatkriminaliteten kan også omfatte trusler, skadeverk m.m. Oslo politidistrikt har utgitt en rapport om hatkriminalitet i 2013. Hendelsen i regjeringskvartalet 22.07.2011 og drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i 2001 er de mest alvorlige hatkriminalitetssakene i Oslo i nyere tid.

Nettekstremisme

Radikalisering og voldelig ekstremisme på internett. Nettekstremismen består i å fremme ekstreme ideologier og ytringer på internett, som kan rammes av straffeloven § 135 om diskriminerende og hatefulle ytringer.

STARTEN PÅ EN
RADIKALISERINGS-
PROSESS ER IKKE ET
DIREKTE PST ANLIGGENDE,
MEN FØRST OG FREMST
ET SAMFUNNSANSVAR

ASSISTERENDE PST-SJEF ROGER BERG

RADIKALISERTE PERSONER KAN FINNES I ALLE KOMMUNER

KOMMUNIKASJONS RÅDGIVER MARTIN BERNSEN I PST

Mulige bekymringstegn

Her er noen tips til mulige bekymringstegn eller signaler. Listen er ikke ufullende. Enkelte av de oppsatte bekymringstegnene trenger ikke å være et uttrykk for radikaliserings dersom de vurderes isolert sett. Det er viktig å vurdere bekymringstegnene samlet og ut fra individets totalsituasjon. Ofte er det summen av flere bekymringstegn som danner grunnlag for bekymring.

Bekymringstegn

Uttalelser/ytringer	<ul style="list-style-type: none"> • Intoleranse for andres synspunkter • Fiendebilder - vi og dem • Konspirasjonsteorier • Hatretorikk • Sympati for absolutte løsninger som avskaffelse av demokrati • Legitimerer vold • Trusler om vold for å nå politiske mål
Interesser/utseende/symbolbruk	<ul style="list-style-type: none"> • Appellerer til og søker etter ekstremistisk materiale på nett • Endrer utseende, klesdrakt m.m. • Benytter symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner • Slutter på skolen, med fritidsaktiviteter m.m.
Aktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> • Opptatt av ekstremisme på internett og sosiale medier • Deltar på demonstrasjoner og voldelige sammenstøt med andre grupper • Bruker trusler og vold som følge av ekstremisme • Hatkriminalitet • Reisevirksomhet som kan føre til økt radikaliserings og kontakt med ekstremister
Venner og sosiale nettverk	<ul style="list-style-type: none"> • Endrer nettverk og omgangskrets • Omgås med personer og grupper som er kjent for ekstremisme • Omgås i grupper der det utøves trusler vold og/eller annen kriminell virksomhet • Medlem i ekstremistiske grupper, nettverk og organisasjoner

Generelle risikofaktorer

Mange av de samme risikofaktorene som man finner knyttet til rus, kriminalitet og senere marginalisering kan gjøre seg gjeldene i radikaliseringsfeltet. Det er viktige å ta bekymringstegnene som vist over på alvor, selv om den enkelte ikke har noen av de nevnte risikofaktorene knyttet til seg. Nedenfor finner du mulige risikofaktorer:

Risikofaktorer

Personlige faktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Marginalisert/diskriminert • Mangler tilhørighet/søker tilhørighet • Skolerelaterte problemer • Psykiske problemer • Mangler kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> • Traumatiske opplevelser • Søkende etter svar • Individuell sårbarhet • Betrakter seg selv som offer • Mangler selvkontroll/ impulsiv
Familiemessige faktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Påvirkning av transnasjonalt familieliv og nettverk • Dårlig samspill i familien • Foreldre som sliter i foreldrerollen • Sosiale problemer i familien • Psykiske problemer i familien	<ul style="list-style-type: none"> • Rusmisbruk • Fattigdom eller arbeidsledighet • Vold eller annen omsorgssvikt • Ekstreme sympatier hos venner, familie eller slekt
Sosiale faktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Lav sosial status • Mangler tilhørighet/søker tilhørighet • Marginalisert ungdom • Opplevd diskriminering • Negativ påvirkning av venner	<ul style="list-style-type: none"> • Liten/ingen deltakelse i sosiale felleskap • Arbeidsledig • Livsstil som omfatter kriminalitet • Utrygt lokalområde
Motivasjonsfaktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Behov for felleskap • Anerkjennelse • Spenning • Beskyttelse	<ul style="list-style-type: none"> • Ekstremistiske forbilder • Føler at ens religion, kultur, land, nasjon m.m. er under angrep
Ideologiske og kulturelle faktorer	<ul style="list-style-type: none"> • Politisk debatt - kulturell identitet • Misnøye med sosial og økonomisk urettferdighet • Legitimering og rettferdiggjøring av vold for å nå mål	<ul style="list-style-type: none"> • Sympati for absolutte løsninger som avskaffelse av demokrati • Konspirasjonsteorier • Polariserende fiendebilder

DET ER MANGE OG
SAMMENSATTE GRUNNER
TIL AT UNGE MENNESKER
KOMMER INN I EN PROSESS
HVOR DE GRADVIS NÆRMER
SEG VOLDELIG EKSTREMISME,
MEN OFTE HENGER DET SAMMEN
MED PSYKISK SÅRBARHET,
IDENTITETSKONFLIKT OG
KONSPIRASJONSTEORIER.

MINOTENK

Hva gjør jeg ved bekymring?

Privatperson

Er du privatperson og er bekymret for økende grad av radikalisering hos en venn, en nabo, en kollega, et barn, en forelder, øvrig familie-medlem, noen i din forening, menighet eller i fritidsarenaen kan du gjøre følgende:

1 Ta bekymringen på alvor

Gjør klart for deg selv hva du er urolig for og tenk gjennom hva du trenger for å redusere din egen uro. Ta ansvar for din bekymring.

2 Rådfør deg med fagfolk

Rådfør deg med politi/Alarmtelefonen, eller andre fagfolk, ved fortsatt bekymring. Du kan også velge å være anonym.

Alarmtelefon for barn og unge **116111**
(Tjenesten er gratis og døgnbemannet)

Politiet..... **02800**

PST (Politiets sikkerhetstjeneste) **02800**
(Be om å bli satt over til PST)

Ansatt i førstelinjetjenesten

Er du ansatt ved en skole, barnevern, NAV, i helse- og sosial, barnehage, fritidsklubb, eller på annen måte arbeider med barn, unge eller voksne som du er bekymret for, kan du følge handlingsløypen på neste side:

Når du har drøftet bekymringen med kollegaer og din leder må dere vurdere om andre etater skal ha bekymringsmelding eller om andre etater skal kontaktes for samarbeid. Bekymringen følges opp med en bekymrings-samtale og en avklaring før det eventuelt settes inn relevante, forebyggende tiltak.

Informasjons- og taushetsplikt, samtykke og plikt til å avverge lovbrudd

Dersom du er offentlig ansatt, gjelder det samme lovverk vedrørende samarbeid, som i alle andre saker hvor flere samarbeidspartnere er involvert. Den enkelte tjenestes lovverk må tas hensyn til ved deling og lagring informasjon. Regler for sensitive personopplysninger kan være relevante. En persons politiske og/eller religiøse oppfatning er å anse som en sensitiv personopplysning, jf. Personopplysningsloven § 2. Et samarbeid bør bygge på anonymisering eller et samtykke. Vi minner for øvrig om plikten til å avverge alvorlige lovbrudd som går foran lovgivningen om taushetsplikt (se Avvergelsesplikten, strl. §139).

Dersom du er privatperson, er du ikke bunden av samme regelverk i forhold til taushetsplikt og innhenting av samtykke.

Avvergelsesplikten (strl. § 139)

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater å anmelde til politiet eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli eller er begått. Avvergelsesplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt.

Trinn	Handling	Ansvarlig
1	<p>Ta bekymringen på alvor</p> <p>Gjør klart for deg selv hva du er urolig for og tenk gjennom hva du trenger for å redusere din egen uro. Søk etter kunnskap om temaet og drøft gjerne med kollega, eventuelt rådfør deg med politi/barnevern. Ta ansvar for din bekymring.</p>	Den ansatte
2	<p>Gå i dialog med den det gjelder (eventuelt foreldre)</p> <p>Når du synes at du har funnet en god måte å nærme deg problemet på, tar du opp din uro basert på bekymringstegn som vist over.</p>	Den ansatte
3	<p>Drøft bekymringen</p> <p>Ta opp bekymringen med ledelsen.</p>	Den ansatte, enheten, ledelsen
4	<p>Drøft bekymringen i tverrfaglige grupper som kjernegruppen, ansvarsgrupper, FLIK- grupper m.m.</p> <p>Dersom det gjelder elever på ungdomsskole eller den videregående skolen drøftes bekymringen i kjernegruppen eller FLIK-gruppen. Eventuelt i ansvarsgruppe dersom dette er etablert dette rundt den unge/voksne.</p>	Den ansatte
5	<p>Bekymringsamtale</p> <p>Hvis flere instanser er bekymret for radikaliserings, hatkriminalitet og ekstremisme kan politiet følge opp med en bekymringsamtale med den unge, deres foresatte eller voksne. Alvorlige bekymringer meldes videre til PST av lokal politiet.</p>	Politi/Barnevern, foresatte
6	<p>Tiltak og oppfølging av den enkelte</p> <p>Tverrfaglig samarbeid igangsettes. Finn ut hvem som koordinerer arbeidet. Utarbeid en helhetlig plan i samarbeid med den enkelte. Viktige tiltak: skole/jobb, bolig, økonomi, fritid, nettverk, sosial deltakelse osv.</p>	Aktører på tvers av sektorer, tillitspersoner, foresatte
7	<p>Meld bekymring til PST</p> <p>Ved fortsatt bekymring meldes saken til PST av det lokale politiet hvis ikke dette er gjort tidligere. Du kan også selv melde inn til PST ved alvorlig bekymring.</p>	Politi/PST/Ansatt
8	<p>Ved rekruttering til kamphandlinger</p> <p>Ved informasjon om personer som har deltatt eller skal delta i væpnede kamphandlinger drøftes informasjonen med ledelsen. Vurder om varslingsplikten til politiet gjelder. Jf. Avvergelsesplikten § 139 i straffeloven.</p>	Ansatte/Ledelsen Politiet/PST

Mulige tiltak

Det kan benyttes en rekke metoder, tiltak og tjenester innenfor ulike sektorer og på tvers av forvaltningssystemer i arbeidet med å forebygge kriminalitet som også kan anvendes for å forhindre en negativ utvikling hos den radikaliserte. Her nevnes noen av de tiltakene som kan settes i gang for å snu en negativ utvikling:

Kjernegrupper for elever i videregående og ungdomsskole

En tverrfaglig sammensatt gruppe med skole, fritidsklubb, helsesøster, barnevern og politi. Her kan bekymringer for kriminalitet og bekymring for radikaliserings meldes inn og det settes automatisk i gang tiltak.

Bekymringssamtale

«Bekymringssamtalen» er et dialogbasert verktøy som politiet primært bruker overfor unge og deres foresatte – men kan også overfor voksne. Det er et verktøy som brukes for å avdekke uønsket/kriminell adferd som kan føre til utvikling av en kriminell løpebane.

Megling og forsoning

Konflikter og overgrep kan følges opp gjennom megling i skolemegling, konfliktråd og/eller oppfølgingsteam i forsøket på å oppnå og forsoning mellom partene.

Exit, mentor og avradikaliseringsprogrammer

Politidirektoratet arbeider med å utvikle exit strategier i henhold til den nasjonale handlingsplanen for radikaliserings og voldelig ekstremisme til bruk for alle kommuner. Kristiansand kommune har tidligere samarbeidet med ulike aktører om mentorordning og exit-programmer for voldelige miljøer.

Dialog som metode

Dialog er en sentral metode for å forebygge radikaliserings. Dialog på tvers av tro og livssyn og mellom det offentlige og det frivillige er viktig i et forebyggende perspektiv.

Ansvarsgruppe/Individuell plan

For personer med sammensatte behov fra ulike kommunale tjenester kan en ansvarsgruppe etableres. Her kan individuell plan være et mulig verktøy.

OT/NAV

Ungdommer som i har droppet ut av videregående skole eller er i ferd med dette har rettigheter hos den fylkeskommunale oppfølgingstjeneste (OT) og hos NAV.

Tett oppfølging

Kommunens oppfølgingstjenester følger opp ungdommer og voksne med rus, psykisk og sosiale utfordringer og kan gi tett oppfølging til den enkelte over tid.

Ulike aktivitet- og støttegrupper

Det finnes ulike aktivitet- og støttegrupper for utsatte barn og unge både i regi av skoler, fritidsklubber, helse og sosial og frivillige aktører.

ICDP-program

Et foreldreveiledningsprogram som har som mål å støtte foreldrene i foreldrerollen og fremme og kommunikasjon og samspill. Det foregår primært på deltakernes morsmål og er ledet av en norsk og en minoritetsveileder. Er nevnt i tiltak 19 i den nasjonale handlingsplanen.

Her kan du få råd og veiledning

Politiet v/forebyggende avdeling i Kristiansand	381 36446 / 990908788
Kriminalitetsforebyggende team i Kristiansand kommune.....	380 75491
Kriminalitetsforebyggende koordinator i Kristiansand kommune.....	95235820 (Mobil)
Barneverntjenesten i Kristiansand kommune	38057400
Alarmtelefonen.....	116111
Politiet i Agder.....	02800
PST (Politiets sikkerhetstjeneste)	02800 (Be om å bli satt over til PST)

Den nasjonale handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme

https://www.regjeringen.no/contentassets/6d84d5d6c6df47b38f5e2b989347fc49/handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme_2014.pdf

---

www.radikalisering.no

Nettsiden er for deg som ønsker hjelp, råd eller kunnskap om radikaliserings og voldelig ekstremisme:

<http://www.regjeringen.no/nb/sub/radikalisering/forside.html?id=663759>

Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett | Rapport

Du finner rapporten fra Politihøgskolen (2013:1) her:

http://brage.bibsys.no/politihs/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_43577/1/forebygging_av_radikalisering.pdf

---

Tilgjengelige, tøffe og trygge?

Forebygging av kriminalitet på internett | Rapport

<http://www.salto.oslo.kommune.no/getfile.php/Salto%20%28PROSJEKT-SALTO%29/Internett%20%28PROSJEKT-SALTO%29/Dokumenter/Rapport%20Nett%20er%20fett-%20Redd%20Barna-SaLTo.pdf>

Alvorlige hendelser i utdanningsinstitusjoner | Veileder

Utdanningsdirektoratet og Politidirektoratet ga høsten 2013 ut veilederen Alvorlige hendelser i barnehager og utdanningsinstitusjoner. Veiledning i beredskapsplanlegging.

I veilederen defineres en alvorlig hendelse som en tilsiktet hendelse der våpen eller annen form for vold brukes eller trues med å tas i bruk. Du finner veilederen her:

http://www.udir.no/Upload/Laringsmiljo/Beredskap/UDIR_Veileder%20Alvorlige%20skolehend_web.pdf

---

Det kan skje igjen | Rapport

Rapporten kommer med forslag til hvordan skolen systematisk og helhetlig kan arbeide mot rasisme, anti-semittisme og diskriminering på bakgrunn av elevens etniske, religiøse eller kulturelle tilhørighet. En arbeidsgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet la fram rapporten i 2011. Du finner rapporten her:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Eidsvagutvalget/Eidsvag_rapport_Det_kan_skje_igjen.pdf

Kristiansand kommune
Postboks 417 Lund
4604 Kristiansand
Tlf: 38 07 50 00
www.kristiansand.kommune.no